

Рушник із підпілля

...Вона стояла на автобусній зупинці біля Красносільської сільради. На флагштоці розвивався синьо-жовтий стяг. Прапор, за який вона віддала своє молоде життя, втратила дитину і мужа. Залишилася обезчещеною. І розум підказував: "Текльо, не ходи цими дорогами, не ятри свою душу". А вона слухала серця, і все ходила й ходила тими стежками, де прой-Е шла її юність. Вона дивилася на і стяг неначе чужими очима, а в серці пекло. Сліз не було. Вона виплакала їх багато років тому: на цій землі і в засланні.

Щоразу попутними, маршрутками, автобусами добиралася до Скупчої гори, вишукувала старі дороги — і вже не пізнавала лісу, але все згадувала, щось шукала. Їй не було з ким поділитися, бо нікому не довіряла. Їй не розуміли: бабця з минулого століття. І час для неї зупинився...

На зупинці до неї підійшла жінка і вивела з задуми:

— Ви та Текля, що з Радижева забрали, Тетянина сестра?

Текля Григорівна глянула з недовірою, вивчаюче, витримала паузу і, пересвідчившись, що вони одні на зупинці, кивнула. Жінка розповіла, що її родина з Половель, а батьки інколи розповідали про бандерівські "гривси" — маленькі цигаркові папірці з інформаційними повідомленнями. При небезпеці ту паперинку зв'язкові розжовували й ковтали.

Якось група "Дубка", який сто яв із своїми хлопцями на Скупчій горі, мала перебазуватися за

Воронки. їм треба було передати важливу звістку. Щоб «Дубок» повірив, з його дому взяли рушника, двома кольорами вишитого. Загорнули хлібину — і Текля понесла у ліс...

Давно це було" ніхто й не пам'ятав уже. А, виявляється, на Володимиреччині жила людина, яка не лише знала чимало про діяльність ОУН-УПА, але й берегла той самий рушник-перепустку, який шість десятків років тому і носила в ліс Текля.

Текля Григорівна не повірила такому відкриттю. Але коли ще раз зустрілася з цією жіночкою, та вручила їй рушник. Той самий. Спогади, сльози...

Їх було у батька-матері три доньки: Тетяна, Текля і Вірка. Всі роботящі, всі грамотні. Може, якби не вчилися та копалися у землі, то й жили б донині. Любили дівчата свою землю, любили рідний край. Бо хто ж, як не ти, відстоїть своє право у власній хаті, хто, як не ти, відстоїть межу своєї землі, хто, як не ти, оборонить свою державу? Казали у Новаках, Озері й Андрузі, що Тетяна і Текля були саме такими патріотками - голови готові були скласти за рідну землю.

По майновому цензу їх родина належала до середняків. Люди старалися, дбали, заміж дочок повіддавали. А тут-війна. Німець пішов на Польщу, а сюди вступила Червона Армія. Люди надію покладали, що з приходом «советів» краще заживуть. А що отримали?..

Першими польських лісників, лісничих і всіх, хто їм служив, без розбору у Сибір відправили. Навіть не дивилися, хто якої національності. Робив при лісі - поїхав у Сибір. Замість того, щоб бідніших підняти до рівня заможних, зробили навпаки. Заможних "розкуркулили" і роздали все бідним. А бідний не зумів організувати роботу у власному дворі, то не зміг і тим добром, що дала радянська влада, розпорядитися. Тоді ж почали

організуватися й громадські організації різного спрямування. Ночами шастали підозрілі банди, тож люди організували самооборону. Вона виникла із першими паростками колективізації. Через півроку фашистська Німеччина пішла на Схід, а сестра Тетяна із своїм обранцем вступили до лав Української Повстанської Армії.

— Дарма говорять, що УПА десь у війну було організоване, — розповідає Уляна Йосипівна Дяк. — Ще до приходу перших советів були молодіжні, організації різного спрямування. Одні були і комуністичними і збирали гроші і на допомогу підпільникам в Іспанії, інші виступали за вільну й самостійну Україну без поляків і німців (тоді ще росіян у нас не було).

Тетяна була гарною, знала польську, німецьку і єврейську мови, мала чудовий почерк. Була командиром в армії УПА, працювала у службі безпеки, їздила на білому коні, у кубанці й «кожанці». Одного разу її племінниця Уляна, Євдокимова дочка, пасла корови за Новаками. Враз із лісу вилітає білий кінь. То Тетяна їхала з Кідер і звернула до дівчинки. Вона перелякалася й кричить. А наїзниця питає:

— Ти що, мене не впізнала, що

- кричиш?

— Я впізнала, що Ви тітка Тетяна, але.. боюся...

: Це була їх остання зустріч. А

потім пішли чутки, що Тетяну і двох її бійців (один із них був з Новаків, Андрієм звали) убили у Радіжеві.

За Тетяною пішла в УПА і Текля. У ліс, до залізниці, Текля йшла в із цим рушником. Він служив і перепусткою, і закодованим «грипсом». На ньому вишивали додатнікові хрестики. Якщо червоні - то советські солдати. Два хрестики, один над одним — то командир. Чорні нитки - запеклі вороги. Зелені - свої. Техніка чи рушниці позначалися "галочками", двома стьожками-крилами. Квадратиком — фурманка. Кінне військо -прямий кут або буква "С"

Бувало, пасуть жінки худобу біля міста і вишивають. А одна серед них теж нашиває рушника. Тільки те шитво якесь незвичне, бо все, що рухається з міста по і дорозі — скільки фурманок, скільки "яструбків" — лягає паличками і хрестиками на рушнику. Вишивала-вишивала, і кинула оба біч шляху, неначе загубила. їхав і волами дядько, зупинився, підняв того рушника та й кинув у "рабри. ни" на соломі. А вже під третім Іселом вершник конем догнав підводу, підхопив рушника — і помчав і своєю дорогою. Отак без жодного слова передавалися дані про і те, скільки і якими дорогами з І району виїхали солдати та енкаведисти

. Війна з німцями закінчилася. Але в Поліському краї бушувала справжня партизанська борня. Непокірні Волинь палала, народ відстоював своє право на волю і незалежність. Проте чинити опір чи зламати хребет машині, що зупинила німця, звичайно, було безглуздом. Але справжні підпільники. В їх ряди засилали нишпорки, які здавали радянській владі бандерівські криївки і прибічників ОУН-УПА...

Того дня Текля Григорівна і почула, як дитина заворушилася і під серцем. Навіть подумала: якщо народиться хлопчик, то на-і зве на честь свого чоловіка, Воло димира Тимофійовича Базаки, а як дівчинка, то буде Тетяною. З хлібом, замотаним у рушник, зв'язкова дійшла майже до потрібного місця. І не відала, що там її вже її чатують запродавці з солдатами...

Маленьку, гарненьку Теклю зупинили й одразу збили з ніг. Полетів хлібець, попрощався-махнув крилом рушник. Що робили з нею солдати, вона не пам'ятає. Свідомість приходила і знову зникала: ось колючим дротом прив'язали до фурманки і поволокли по дорозі аж до Радіжева. Там на дорогу вибігли жінки й стали голосити-кричати, побачивши, що ва-втну тягнуть по землі. Тоді енкаведисти кинули її в ящик, поста вили

його на підводі, сіли самі й поїхали на Володимирець, у гарнізон. З ящика Теклю вивалили, як непотріб, у конюшні й залишили | вмирати. Там вона скинула дитину. Врятувало її те, що конюх (вона пам'ятає його прізвище) дав води, а на ніч накривав снопами, щоб не замерзла. На сьомий день згадали про неї: якийсь ровенський начальник приїхав і наказав відправити в обласну комендатуру. В Рівному її помістили у військовий госпіталь, рятували й лікували. Потім був суд, Після заслання і тюрем, коли дозволили листування, вона написала з Норильська лист до сестри Віри і племінниці Ганни й відправила фото з каліграфічним написом: «На вічний спомин незабутній родині, сестрі Вері і племінниці Гані. Дарує Текля. Коли пам'ятаєш, то держи, а забудеш - то пір- [ви. Сибір, Норильськ. Дня 22.V.55р.». На ньому вона зі своєю землячкою Марією Соколовою.

Цікава історія Марії Соколов івої. Про неї склали пісню й співали потай, а потім і відкрито на весіллях. Вийди, вийди Маню бід-, на, щось на суд тебе зовуть. Вийшла, вийшла Маня бідна, руки к вгору підняла: душ я ваших не и згубила, тисяч ваших не взя- па»... Вона була надзвичайно красивою і розумною. її любив сам "Дубок". Марія носила харчі українським повстанцям. Коли поставили у райцентрі гарнізон, то в неї закохався червоний командир. В цей час хлопців "Дубка" і його самого заарештували. Біля військкомату його підперли під стіною з перебитими нотами та водили людей, щоб він показав, хто допомагав оунівцям. Всі три села провели, і він робив вигляд, що нікого не знає. А зайшла Марія, «Дубок» через сипу ■ глянув, хитнув головою -і обсунувся. Марії дали 25 років заслання..

Текля Базака повернулася на Україну. Коли вже вільно можна було про все говорити, вона у мене залишила дві свої фотокартки і рушник (я мала підготувати про неї розповідь в газету). Кілька разів Текля Григорівна забирала й повертала свої світлини, кожен раз розповідаючи щось нове про тих, кого вже немає серед живих. Називала тих, хто підтримував націоналістичне підпілля, називала й тих, хто глушився над своїми ж земляками. Розповіла, як і що на цьому рушнику вишивалося і що означало

Про рушник усі забули. Але мати чи свекруха) тієї жіночки з Половель берегли його стільки літ і вручили Теклі Григорівні! Це залишилося таємницею. Можливо, прочитавши цей матеріал, вони відізвуться і буде дописана ще одна а нашої спільної історії. Бо -це завжди чиясь правда. а, вистраждана, як цей в підпілля - старезний, ж, з розтріпаними нитками -заштопаний, із загадковим білим хрестом...

Галина ТЕТЕНЬВА.

На фото : рушник із підпілля; заслання в Норильську. Марія СОКОЛОВА сидить на стільчику, Текля БАЗАКА стоїть поряд.

Володимирецький вісник 23 листопада 2007 року.

